

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-82>

УДК 338.48(477):346.7

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

LEGAL AND REGULATORY FRAMEWORK FOR TOURISM IN UKRAINE

Долинська Олеся Олегівна

доктор філософії, доцент,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7977-5700>**Dolynska Olesia**

Khmelnitskyi Humanitarian-Pedagogical Academy

У статті досліджено нормативно-правове забезпечення туристичної діяльності в Україні як ключовий чинник її сталого розвитку та євроінтеграції. Проаналізовано систему правового регулювання туризму, що поєднує положення конституційного, цивільного, господарського, адміністративного та кримінального законодавства із спеціальними законами у сфері туризму. Визначено роль базових нормативних актів, зокрема Законів України «Про туризм», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про охорону культурної спадщини», «Про курорти», у формуванні правових засад функціонування галузі. Виявлено основні проблеми нормативно-правового регулювання: фрагментарність, дублювання норм, недостатню гармонізацію з європейським законодавством. Обґрунтовано необхідність систематизації правових норм, адаптації їх до міжнародних стандартів, посилення державного контролю та цифровізації управлінських процесів.

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, туристична діяльність, законодавство України, державне регулювання, сталий розвиток туризму.

Despite a broad regulatory framework for tourism in Ukraine, systemic issues still hinder effective functioning and development. Legislation remains fragmented, with overlapping norms and weak coordination between general and special regulations, creating legal conflicts and administrative barriers for businesses. Slow adaptation to EU standards delays integration into the European tourism space, and insufficient implementation of international norms on service quality, consumer protection, and sustainable resource use limits global competitiveness. Tourism regulation is based on the Constitution and key codes defining citizens' rights and business conditions: the Civil, Economic, Customs and Tax Codes regulate contracts, market operations, border procedures, and fiscal relations. Special laws – «On Tourism», «On Licensing of Economic Activities», «On State Registration of Legal Entities, Individual Entrepreneurs, and Public Organizations» – set rules for organization, certification, and licensing services. Environmental and cultural acts – «On Environmental Protection», «On the Protection of Cultural Heritage», «On the Natural Reserve Fund of Ukraine» – ensure preservation and support for ecological and rural tourism. However, state management mechanisms remain inefficient and need modernization to address digitalization, interagency coordination and investment attraction. Problems in licensing, standardization, and investment protection reduce law certainty and hinder innovation. Thus, research is relevant for analyzing the legal framework, identifying weaknesses and developing strategies aligned with EU standards. Modernizing norms bases will enhance regulatory efficiency, competitiveness and ensure Ukraine's integration into the European tourism system. Strengthened legal mechanisms will boost economic growth, protect heritage, improve quality of life and reinforce Ukraine's image as a safe and attractive destination. In addition, improving legal instruments of public-private partnership can stimulate infrastructure development and increase the variety of tourism services.

Keywords: legal and regulatory framework, tourism activities, Ukrainian legislation, state regulation, sustainable tourism development.

Постановка проблеми. Правове регулювання сфери туризму в Україні є важливим чинником її сталого розвитку та інтеграції у європейський простір. Туризм поступово пере-

творюється на одну з провідних складових національної економіки, адже сприяє наповненню бюджету, створенню робочих місць та збереженню культурної спадщини. Саме

ТУРИЗМ

тому держава приділяє значну увагу формуванню та реалізації ефективної туристичної політики. Основна мета державного регулювання полягає у створенні сприятливих умов для туристичної діяльності, забезпеченні безпеки туристів, раціональному використанні туристичних ресурсів та стимулюванні їх охорони. Важливим завданням є формування правового підґрунтя, яке б відповідало сучасним світовим стандартам і сприяло розвитку внутрішнього та в'їзного туризму. Державна підтримка туризму здійснюється через визначення пріоритетних напрямів розвитку галузі, ліцензування тур операторської діяльності, встановлення кваліфікаційних вимог до фахівців туристичної сфери, удосконалення статистичної звітності та впровадження програм розвитку туризму на національному і регіональному рівнях. Окрему увагу приділено стандартизації послуг та забезпеченню їх якості відповідно до міжнародних вимог.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нормативно-правове забезпечення туристичної діяльності в Україні є важливим чинником її ефективного функціонування та сталого розвитку. Воно охоплює закони, підзаконні акти та інші документи, що регулюють права, обов'язки та державний контроль у сфері туризму. Праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема Г. Брусильцевої [1], Х. Григор'євої [3], О. Долинської [4], Ю. Єпіфанової [5], Л. Канівця [8], І. Ковалевської [10], В. Кифяка [9], Є. Платонової [3], А. Кубаха [12], Т. Харитонova [3] та інші аналізують основні проблеми правового регулювання та пропонують шляхи його вдосконалення.

Питанням розвитку туристичного законодавства в Україні приділяє значну увагу вітчизняна наукова спільнота. Зокрема, у працях Г. Брусильцевої [1] розглянуто основні принципи правового забезпечення туризму та підкреслено актуальність гармонізації законодавства України з міжнародними стандартами. У дослідженні Х. Григор'євої, Є. Платонової та Т. Харитонovої [3] проаналізовано особливості підготовки фахівців з туристичного права й акцентовано увагу на важливості оновлення нормативної бази відповідно до динаміки туристичної індустрії.

Ю. Єпіфанова [5] детально вивчає механізми державного регулювання та ліцензування туристичної діяльності, наголошуючи на необхідності посилення контролю за якістю туристичних послуг. Дослідження Л. Канівця [8] присвячене специфічним напрямкам туризму, зокрема правовим аспектам Чор-

нобильського туризму, що потребує додаткового правового врегулювання у зв'язку з підвищеними ризиками для учасників таких подорожей.

Важливий внесок у формування теоретичних та методичних основ організації туристичної діяльності зробив В. Кифяк [9], який аналізує правові та економічні засади функціонування туристичних підприємств. У роботах А. Кубаха [12] висвітлено систему нормативних актів, що регулюють галузь, а також окреслено ключові напрями її модернізації з урахуванням сучасних вимог ринку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідно зазначити, що сучасні тенденції розвитку туристичної галузі в умовах євроінтеграційних процесів в Україні потребують подальших досліджень.

Також актуальною залишається проблема ефективності механізмів державного управління у сфері туризму, які потребують модернізації з урахуванням сучасних викликів, цифровізації економіки та необхідності забезпечення міжвідомчої координації. Недостатній рівень правового забезпечення інвестиційної діяльності, ліцензування та стандартизації ускладнює розвиток приватної ініціативи й інноваційних форм туристичного бізнесу.

Отже, актуальність дослідження полягає у необхідності системного аналізу чинної нормативно-правової бази туристичної діяльності України, виявлення її структурних недоліків та розроблення напрямів удосконалення з метою гармонізації з європейськими стандартами, підвищення ефективності правового регулювання й формування сприятливого середовища для сталого розвитку національного туризму.

Постановка завдання. Для забезпечення ефективного розвитку туристичної сфери необхідно відстежувати зміни в законодавстві та визначати напрями його удосконалення відповідно до сучасних економічних, соціальних і безпекових викликів. У зв'язку з цим метою статті є виявлення проблемних аспектів державного регулювання туристичної діяльності, обґрунтування необхідності адаптації нормативно-правової бази до міжнародних стандартів та використання сучасних механізмів правового забезпечення сталого розвитку туризму в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Попри наявність розгалуженої та формально достатньо повної нормативно-правової бази, що регулює туристичну діяльність в Україні, залишається низка системних

проблем, які стримують ефективне функціонування та сталий розвиток галузі. Законодавча система характеризується фрагментарністю, дублюванням окремих положень і недостатньою узгодженістю між загальними та спеціальними нормативними актами. Багаторівнева структура правового регулювання часто ускладнює застосування норм на практиці, створюючи правові колізії та адміністративні бар'єри для суб'єктів туристичного ринку.

Додатковим викликом є повільна адаптація національного законодавства до стандартів Європейського Союзу, що гальмує процес інтеграції України у європейський туристичний простір. Недостатня імплементація міжнародних норм, зокрема у сфері якості туристичних послуг, захисту прав споживачів і сталого використання природно-культурних ресурсів, обмежує можливості підвищення конкурентоспроможності українських дестинацій на світовому ринку [4].

Туристична діяльність в Україні функціонує в межах чітко визначеного нормативно-правового поля, що ґрунтується на положеннях Конституції та основних кодексів держави. Конституція України є базовим документом, який закріплює основоположні права громадян – свободу пересування, право вибору місця проживання, свободу підприємницької діяльності, а також право на відпочинок. Ці норми створюють правові передумови для розвитку туристичної сфери як важливої складової соціально-економічного життя держави [11].

Цивільний кодекс України визначає правовий статус фізичних і юридичних осіб – суб'єктів туристичної діяльності, регламентує порядок укладання та виконання договорів, а також набуття ними цивільної правоздатності. Це забезпечує правові гарантії у відносинах між туристами, туроператорами, турагентами та іншими учасниками ринку туристичних послуг [15].

Господарський кодекс України конкретизує правові основи здійснення господарської діяльності, у тому числі туристичної. Він визначає принципи функціонування суб'єктів господарювання різних форм власності, регулює порядок їх взаємодії, а також умови укладання угод у сфері туризму. Таким чином, кодекс забезпечує стабільність господарських процесів і правову визначеність у взаємовідносинах між підприємствами туристичного бізнесу [2].

Митний кодекс України встановлює правила переміщення товарів, транспортних

засобів і туристів через державний кордон, що має особливе значення для розвитку міжнародного туризму. Його положення спрямовані на спрощення процедур пропуску, регламентацію оподаткування та забезпечення законності у сфері зовнішньоекономічної діяльності туристичних підприємств [13].

Податковий кодекс України визначає правові засади справляння податків і зборів, у тому числі тих, що безпосередньо впливають на туристичну галузь. Він регламентує фінансові відносини між державою та суб'єктами господарювання, встановлює порядок податкового контролю, відповідальність за порушення податкового законодавства. Від ефективності податкової політики залежить інвестиційна привабливість туристичного сектору, рівень конкурентоспроможності та фінансова стабільність підприємств [14].

Окрім базових нормативно-правових актів загального характеру, туристична діяльність в Україні регулюється спеціальними законами, що визначають засади функціонування галузі, напрями державної політики та механізми взаємодії між органами влади, суб'єктами туристичного ринку і споживачами туристичних послуг. Центральне місце серед таких документів займає Закон України «Про туризм», який є системоутворюючим у сфері правового забезпечення туристичної діяльності. У ньому визначено основні терміни, принципи та форми організації туризму, вимоги до якості туристичних послуг, а також засади ліцензування, сертифікації та стандартизації в галузі. Визначає поняття туризму, туристичного продукту, встановлює права та обов'язки суб'єктів туристичної діяльності, а також окреслює правові, організаційні та соціально-економічні принципи розвитку галузі. Саме цей закон є фундаментальним для формування правового поля туристичного ринку України [7].

Важливу роль у забезпеченні правового регулювання діяльності туристичних суб'єктів відіграє Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності», який визначає порядок отримання ліцензій на здійснення туроператорської діяльності та механізми державного контролю у цій сфері. Це сприяє підвищенню якості туристичних послуг і дотриманню стандартів безпеки туристів.

Додатково, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» забезпечує правові підстави для функціонування туристичних підприємств, спрощуючи

процедури створення і припинення суб'єктів господарювання, що працюють у туристичній сфері.

Підвищення якості туристичних продуктів і послуг регламентується положеннями Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» і Закону України «Про стандартизацію», які встановлюють вимоги до сертифікації продукції, управління якістю, а також відповідності національним і міжнародним стандартам. Це особливо важливо для інтеграції українського туристичного ринку до європейського простору послуг [6].

Соціальні гарантії туристів і суб'єктів галузі забезпечує Закон України «Про страхування», який регулює відносини у сфері страхування, у тому числі туристичного. Він спрямований на підвищення безпеки туристів, мінімізацію ризиків під час подорожей і захист майнових інтересів усіх сторін туристичного процесу [10].

У контексті міжнародних подорожей ключовими є Закони України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» та «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», що регулюють правила перетину державного кордону, перебування іноземців в Україні та забезпечення їхніх прав під час подорожей. Ці акти сприяють розвитку в'їзного туризму й інтеграції України у світовий туристичний простір [3].

Крім того, загальні норми Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України визначають юридичну відповідальність за порушення у сфері туристичної діяльності, що гарантує дотримання законності, безпеки туристів та захисту їхніх прав.

Важливою складовою нормативного забезпечення виступає Закон України «Про охорону культурної спадщини», що встановлює правові засади збереження, використання та популяризації об'єктів матеріальної і нематеріальної спадщини. Його реалізація має безпосередній вплив на розвиток культурно-пізнавального, історико-археологічного та гастрономічного туризму, адже саме культурні ресурси є ключовими чинниками туристичної привабливості регіонів.

Закон України «Про природно-заповідний фонд України» регулює відносини, пов'язані з охороною, використанням і відтворенням природних комплексів та об'єктів, що мають особливу екологічну, наукову або рекреаційну цінність. На його основі розвивається екологічний та сільський зелений туризм, форму-

ються передумови для сталого використання природних ресурсів у рекреаційних цілях [1].

Не менш важливим є Закон України «Про благоустрій населених пунктів», який визначає вимоги до створення комфортного середовища для проживання та перебування туристів, розвитку інфраструктури, утримання об'єктів рекреаційного призначення. Цей нормативно-правовий акт сприяє підвищенню естетичної та екологічної якості туристичних територій, що позитивно впливає на загальний імідж дестинацій.

Крім того, у сфері туризму діють Закон України «Про курорти», який встановлює правові основи функціонування лікувально-оздоровчих зон, та Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», спрямований на забезпечення збалансованого розвитку рекреаційно-туристичних територій. У сукупності ці нормативні акти створюють правове середовище для реалізації концепції сталого туризму, орієнтованого на гармонійне поєднання економічних, соціальних і природоохоронних інтересів.

Таким чином, нормативно-правова база туристичної діяльності України є багаторівневою системою, яка поєднує загальні положення господарського, адміністративного, кримінального та цивільного права зі спеціальними законами у сфері туризму. Її вдосконалення та гармонізація з європейськими стандартами є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності українського туристичного ринку та забезпечення сталого розвитку галузі [12].

Нормативно-правове забезпечення туристичної діяльності в Україні є фундаментальною основою для формування ефективної державної політики у сфері туризму та забезпечення її сталого розвитку. Воно охоплює широкий спектр законодавчих і підзаконних актів, які регламентують правові, економічні, організаційні та соціальні аспекти функціонування туристичної галузі. Система правового регулювання має багаторівневу структуру, що поєднує загальні положення конституційного, цивільного, господарського, адміністративного та кримінального законодавства зі спеціальними законами, які безпосередньо стосуються туризму [8; 9].

Водночас існують проблеми, пов'язані з фрагментарністю, дублюванням норм і недостатньою гармонізацією національної правової бази із законодавством Європейського Союзу. Це створює перешкоди для розвитку конкурентоспроможного туристичного ринку,

знижує ефективність державного управління та гальмує процес європейської інтеграції. Особливої уваги потребує вдосконалення механізмів ліцензування, стандартизації, сертифікації та контролю якості туристичних послуг, а також правових засад інвестиційної діяльності у сфері туризму.

Висновок. Отже, модернізація нормативно-правової бази туризму в Україні є необхідною умовою підвищення ефективності правового регулювання, інтеграції у європейський туристичний простір і забезпечення сталого розвитку національної туристичної системи. Її реалізація сприятиме не лише економічному зростанню, а й збереженню культурної спадщини, підвищенню якості

життя громадян і формуванню позитивного міжнародного іміджу України як привабливої туристичної дестинації.

Перспективи подальших досліджень. Подальше вдосконалення нормативно-правового забезпечення має відбуватися у напрямі систематизації законодавства, адаптації його до міжнародних норм і стандартів, забезпечення міжвідомчої координації та цифровізації управлінських процесів. Важливим завданням держави є створення сприятливого правового середовища для розвитку внутрішнього, в'їзного та соціального туризму, підтримка малого й середнього бізнесу, стимулювання інвестицій та інновацій у галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брусильцева Г. М. Правове регулювання туристичної діяльності: навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 214 с.
2. Господарський кодекс України. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. С. 303.
3. Григор'єва Х. А., Канівець Л. А., Платонова Є. О., Харитонов Т. Є. та ін. Туристичне право : навч.-метод. посіб. для здоб. усіх факульт. та форм навч. за спец. 081 «Право»; за ред. проф. Т. Є. Харитонові. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 84 с. Режим доступу: <https://doi.org/10.32837/11300.27788>
4. Долинська О., Шоробура І., Біницька О. Міжнародні договори та взаємовідносини у розвитку туризму. *Економіка та суспільство*, 2024, № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-30>
5. Єпіфанова Ю. С., Новікова Л. В., Файер О. А. Правове регулювання туристичної діяльності : навч. посіб. [за ред. Л. В. Новікової] ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : Бровін О. В., 2014. 237 с.
6. Закон України «Про стандартизацію» від 15.01.2015 № 124–VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18> (дата звернення: 21.10.2025).
7. Закон України «Про туризм» від 15.01.2015 № 124–VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.10.2025).
8. Канівець Л. А. Особливості правового регулювання Чорнобильського туризму. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 107–110.
9. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Ф. Кифяк. Чернівці : Зелена Буковина, 2003. 312 с.
10. Ковалевська І. Стандартизація як інструмент державного управління туристичною діяльністю в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2021. № 33. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-41>.
11. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с.
12. Кубах А. І. Правове регулювання туристської діяльності : Навчальний посібник / А. І. Кубах, Т. А. Коляда, О. В. Харитонов. Х. : ХНАМГ, 2010. 282 с.
13. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. № 92-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 38–39. С. 288.
14. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-V. *Верховна Рада України : офіц. вид*. Київ : Парлам. вид-во, 2011. 268 с.
15. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. С. 356.

REFERENCES:

1. Brusiltseva H. M. (2019) *Pravove rehulyuvannya turystychnoy diyal'nosti* [Legal regulation of tourist activity]. navchal'nyy posibnyk [a textbook]. Kharkiv : KhNEU im. S. Kuznetsya. 214 p. (in Ukrainian)
2. Hospodars'kyi kodeks Ukrayiny [Commercial Code of Ukraine] (2003). *Ofitsiynyy visnyk Ukrayiny*, no. 11, 303 p. (in Ukrainian)

3. Hryhor'yeva Kh. A., Kanivets' L. A., Platonova Ye. O., Kharytonova T. Ye. ta in. (2024) Turystychnе pravo [Tourist Law] : navch.-metod. posib. dlya zdob. vsikh fakult. ta form navch. za spets. 081 «Pravo» [a teaching-methodical manual for students of all faculties and forms of study in specialty 081 «Law»]; za red. prof. T. Ye. Kharytonovoyi. Luts'k : Vezha-Druk. 84 p. Available at: <https://doi.org/10.32837/11300.27788> (in Ukrainian)
4. Dolynska O., Shorobura I., Binytska O. (2024) Mizhnarodni dohovory ta vzaiemovidnosyny u rozvytku turyzmu [International treaties and relations in the development of tourism]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 62. Available at: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-30> (in Ukrainian)
5. Yepifanova, Yu. S., Novikova L. V., Fayyer O. A. (2014) Pravove rehulyuvannya turystychnoyi diyal'nosti [Legal regulation of tourist activity] : navch. posib. [a textbook] ; za red. L. V. Novikovoyi ; Kharkiv. nats. un-t im. V. N. Karazina. Kharkiv : Brovin O. V. 237 p. (in Ukrainian)
6. Zakon Ukrainy «Pro standartyzatsiyu» [Law of Ukraine «On Standardization»] (2015, January 15) No. 124–VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18> (Accessed: 21.10.2025). (in Ukrainian)
7. Zakon Ukrainy «Pro turyzm» [Law of Ukraine «On Tourism»] (2015, January 15) No. 124–VIII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed: 20.10.2025). (in Ukrainian)
8. Kanivets' L. A. (2021) Osoblyvosti pravovoho rehulyuvannya Chornobyl's'koho turyzmu [Features of legal regulation of Chornobyl tourism]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal*, no. 5, pp. 107–110. (in Ukrainian)
9. Kyfyak V. F. (2003) Orhanizatsiya turystychnoyi diyal'nosti v Ukraini [Organization of tourist activity in Ukraine] : navch. posib. dlya stud. vyshch. navch. zakl. [a textbook]. Chernivtsi : Zelena Bukovyna. 312 p. (in Ukrainian)
10. Kovalevs'ka I. (2021) Standartyzatsiya yak instrument derzhavnoho upravlinnya turystychnoyu diyal'nisty v suchasnykh umovakh [Standardization as a tool of public administration of tourist activity in modern conditions]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 33. Available at: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-41>. (in Ukrainian)
11. Konstytutsiya Ukrainy [The Constitution of Ukraine]: ofits. tekst. (2015). Kyiv : KM. 98 p. (in Ukrainian)
12. Kubakh A. I., Kolyada T. A., Kharytonov O. V. (2010) Pravove rehulyuvannya turystychnoyi diyal'nosti [Legal regulation of tourist activity] : navchal'nyy posibnyk [a textbook]. Kharkiv : KHNAMH. 282 p. (in Ukrainian)
13. Mytnyy kodeks Ukrainy [Customs Code of Ukraine] (2002, July 11) No. 92-IV. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, no. 38–39, p. 288. (in Ukrainian)
14. Podatkovyy kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine] (2010, December 2) No. 2755-VI. Verkhovna Rada Ukrainy : ofits. vyd. Kyiv : Parlam. vyd-vo, 2011. 268 p. (in Ukrainian)
15. Tsyvil'nyy kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine] (2003, January 16) No. 435-IV. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, no. 40–44, p. 356. (in Ukrainian)